

УДК 378.1
© 2009

Криштофорова Б.В., доктор ветеринарних наук, професор

Південний філіал Національного університету біоресурсів і природокористування України
„Кримський агротехнологічний університет”

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛОЖЕНЬ БОЛОНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З ПРЕДМЕТІВ БІОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ

Рецензент – доктор ветеринарних наук, професор В.В. Лемещенко

Висвітлюються проблеми використання положень Болонської системи у вищих навчальних закладах України за умови недостатньої навчально-матеріальної бази, значного педагогічного навантаження на викладачів та кількості студентів у групах, що призводить до зниження якості навчання з біологічних предметів.

Ключові слова: *Болонська декларація, модуль, кредит, тести, методика навчання, предмети біологічного циклу.*

Методичні підходи у процесі навчання студентської молоді є вирішальними чинником у підготовці майбутніх висококваліфікованих кадрів, праця яких забезпечує добробут і могутність країни в усіх її проявах. Можливо, саме тому у нашій країні за основний напрям реформи вищої освіти взяли положення Болонської декларації.

Натомість упродовж останніх років адміністрація вищої освіти проводить реформи, невпинно знижуючи традиційні методичні підходи навчання, які сприяли підготовці фахівців високого гатунку [3].

У недалекому минулому наші спеціалісти займали одне з провідних місць не лише з-поміж кадрового корпусу виробництва, але й серед науковців. Чимало талановитої молоді вже виїхало за межі України, й працюючи у інших державах, підготовлені в Україні спеціалісти досягають значних творчих успіхів і суспільного становища. Для підготовки фахівців упродовж багатьох століть у нашій державі використовували віками апробовані методичні підходи навчання студентської молоді за типовими навчальними програмами, створеними провідними науковцями і практиками з відповідних предметів.

У типових навчальних програмах, як відомо, надавалися вказівки щодо розподілу кількості годин на лекції, лабораторні заняття, семінари, навчальну практику на період вивчення предмету з обов'язковим коротким викладом змістового компоненту.

Студент не лише повинен знати, але й використовувати свої знання на практиці, працюючи

там, куди його направили після навчального закладу.

У минулому була інша навчально-матеріальна база. У погодинному навантаженні на кожного викладача враховувався його науковий ступінь, наукове звання та посада. Інакше кажучи, ми пам'ятаємо ще той час, коли доктор наук, професор, завідуючий кафедри мав погодинне навантаження у кількості 500 годин, доцент – 750, а асистент – 900. Таке педагогічне навантаження давало змогу в повну міру професору займатись як адміністративними справами, так і науковою діяльністю, а асистенту повністю оволодіти конкретним навчальним предметом.

Тільки це – в минулому. Наразі, згідно з Болонською декларацією, здійснюється реформа вищої освіти. Якщо провести аналіз (хоча б побіжний), то за даної реформи (досить затяжної) освітянська адміністрація однострійно скоротила лише аудиторні години, а понад 50% їх винесла на самостійне навчання самими студентами, мотивуючи це тим, що лише такий підхід забезпечує майбутньому фахівцю досить стійкі знання. Кількість годин, що були визначені типовими програмами, поділила на кредити, а колоквиуми й заліки назвала модулями.

Що по-справжньому нового принесла у такому разі реформа? Відповідь однозначна: погіршення якості навчання вузівської молоді. І це не єдине. Години, відведені на самостійне вивчення матеріалу студентами, також скорочують (уже ВНЗ). Результатом такого „нововведення” стало значне зменшення викладацького корпусу. Крім того адміністрація Міносвіти, незважаючи на науковий стаж викладача, визначила навантаження у кількості 900 годин, абсолютно при цьому не переймаючись його науковим ступенем, званням і специфікою самого предмету біологічного напрямку. Одна справа провести 900 аудиторних годин з анатомії свійських тварин, а інша – з історії України (або інших гуманітарних предметів). У першому випадку викладач 6-8 годин працює з анатомічними препаратами, виготовлені

ними із трупів тварин, а в іншому – проводить аналіз і доводить до свідомості студентів основні історичні події. Крім того викладачі з біологічних предметів обов'язково повинні дотримуватись як техніки безпеки, так і гігієни лікаря ветеринарної медицини. Безсумнівно, після виконання такого навантаження (які недоступні для самостійного вивчення студентами, особливо I курсу в 900 аудиторних годин із трупним матеріалом) викладач уже фізично не в змозі працювати над іншими, не менш важливими завданнями, які він повинен виконувати за планом.

Загальновідомо, що за Болонською угодою навантаження на викладача сягає не більше 200-250 годин, що свідчить про невідповідність методичних підходів навчання студентів до Європейських вимог [1, 4].

Самостійні заняття студентів, особливо, біологічного напрямку, повинні проводитися під контролем викладача. У такому разі йому доводиться значно продовжувати свій робочий день. Допоміжний персонал не спроможний його замінити у цьому плані у зв'язку з тим, що, по-перше, він досить малозначний, а, по-друге, за умовою низької заробітної плати не має зацікавлення до підвищення свого фаху. Студентів, особливо I курсу факультету ветеринарної медицини, не можливо залишити на одинці з трупним матеріалом. Вчорашній школяр не має навиків і умінь самостійно працювати з анатомічним препаратом й не має ще знань гігієни лікаря.

Необхідно звернути увагу на той факт, що наразі кафедри анатомії не спроможні забезпечити навчальний процес необхідною кількістю трупів різних видів тварин. На сьогодні вони мають товарну вартість (як не дивно це звучить!), а фінанси на їх придбання вузом не виділяються.

Немає також можливості їх утилізації після використання у навчальному процесі. Крім того, якщо за Болонською декларацією навчання студентської молоді (майбутніх фахівців біологічного напрямку), на кожного викладача повинно бути не більш 4-5 студентів [2], то на кожного викладача у нас припадає 15-18 студентів.

Невідповідність методичних підходів до навчання студентів за Європейськими стандартами не дає змоги викладачу налагодити індивідуальну роботу зі студентами. Виникає замкнений круг: викладач не має можливості допомогти студенту в самостійній роботі, а студент – навчатися – за умови відсутності належної навчально-матеріальної бази та консультації викладача, що призводить до значного погіршення отримання знань майбутнім фахівцем на етапі

нинішньої реформи вищої освіти.

Таким чином, студент не отримує достатніх знань, знижуючи свій імідж майбутнього фахівця, а викладач змушений ставити „задовільно”, або 60 балів (за кредитно-модульною системою), щоб зберегти своє робоче місце.

Ще гірший стан складається в Україні за роки незалежності з викладацькими кадрами. Поступово залишають вузи старі кадри, які десятками років працювали з глибоким знанням предмету та методичних підходів до його викладання. На зміну приходять такі, які досить швидко й легко сприйняли самостійне навчання студентів та контроль їх знань за допомогою тестів, як законну можливість вивільнити час для вирішення своїх задач. Більшість таких молодих викладачів не переймається достатнім вивченням предмету, а витрачають час на придбання матеріальних здобутків. Цьому сприяє й державна політика в освітянській галузі. Низька зарплатня викладача змушує шукати різні шляхи й методи, щоб забезпечити відносно оптимальне існування себе та своєї сім'ї. Можливо, це є також головним чинником, який спонукає викладача брати „хабаря”, на чому наголошує в різних повідомленнях освітянська адміністрація.

Відомо, що є студентські організації, які виступають із вимогами стосовно виплати стипендій, відміни постанови Кабінету Міністрів України, додаткової оплати за повторне навчання у разі пропущення занять, повторну здачу заліку або іспиту тощо. На жаль, у засобах масової інформації не піднімаються питання з боку студентської молоді до адміністрації щодо покращання якості навчання. Більшість із них не переймається надбанням знань, – відсутній мотив. Диплом про вищу освіту фахівцю не дає гарантії на отримання гідної заробітної плати й умов проживання. Відомо також, що студенти, які мають досить забезпечених батьків, навчаються у більш престижних вузах або за кордоном і після закінчення (тобто отримання диплома) їх уже чекає „тепленька” посада. Студенти, які навчаються за умовою повної компенсації, також не переймаються надбанням знань. Заплативши за навчання, можна бути „спокійним”, – адже адміністрація ВНЗ не зацікавлена в їх виключенні за неуспішність зі складу студентів.

Адміністрація також стала своєрідним заручником цієї реформи, яка забезпечує лише (до певної міри) заробітну плату своїм працівникам.

Ось і прийшла до нас демократія та реформа вищої освіти, на яку ми стільки сподівалися, і чекали також від Європейських держав, які на-

дадуть нам допомогу. Думається, що ніколи су-сід не наведе порядку у твоєму власному домі. Порядок цей необхідно наводити самим. А тим часом проводимо реформу, яка призводить до значного зниження фахової підготовки кадрів країни.

Необхідно зауважити, що серед Європейських держав не всі одностайно сприйняли навчання студентів за Болонською декларацією. Наприклад, Франція – держава, що здавна славиться

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Балябаш Я.Я.* Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навчальний посібник для слухачів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. – К.: ВВП „Компас”, 1997. – 64 с.
2. *Вишневська О.М.* Теоретичні аспекти аграрної освіти шляхом євроінтеграції / О.М. Вишневська // Наука і методика. Зб. наук. праць. – Київ: Аграрна освіта, 2008. – С. 16-22.
3. *Кремень В.Г., Степко Н.М., Сухоліткий О.В., Лемківський К.М., Сухаріков Ю.М.* Реалізація в

надзвичайно високою культурою й кваліфікованими кадрами, проводить навчання молоді за методикою, яка притаманна саме цій країні й апробована віками.

Отже, й ми повинні також провести реформу вищої школи так, аби не знищити й не розгубити роками набуті здобутки методичних способів навчання, а приймати такі рішення, які б не тільки їх покращували, а й ставили на щабель вище, порівняно з аналогічними в інших державах.

Україні принципів і завдань Болонського процесу // Інформаційний матеріал: Вища освіта України та Болонський процес. – К., 2003. – 28 с.

4. *Хрусталева И.В.* Проблемы методических подходов преподавания «Анатомии домашних животных» и «Болонская декларация» / Наукові праці ПФ „Кримський агротехнологічний університет” Національного аграрного університету. – Ветеринарні науки. – Вип. 111. – Сімферополь, 2008. – С. 184-187.

УДК 65.01/378.1+378.2

© 2009

Лемещенко В.В., доктор ветеринарних наук, професор

Південний філіал Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Кримський агротехнологічний університет»

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УМОВАХ РЕФОРМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Рецензент – доктор ветеринарних наук, професор Б.В. Криштофорова

Сформульовані організаційна, фінансова й кадрова проблеми організації науково-дослідної роботи у вищих аграрних навчальних закладах України, які об'єктивно гальмують розвиток вітчизняної науки та освітянської діяльності взагалі. Визначені напрями для вирішення проблем періоду реформ вищої освіти. Враховуючи органічний взаємозв'язок навчальної й наукової діяльності у вищих навчальних закладах, терміново необхідна супровідна, ініційована на державному рівні, реформа організації науково-дослідної роботи.

Ключові слова: *проблеми, організація, вища освіта, реформа, наука.*

Традиційно організація навчального процесу у вищих навчальних закладах (ВНЗ) IV рівня акредитації невід'ємно пов'язана з організацією науково-дослідної роботи (НДР) у ході підготовки спеціалістів із різним ступенем академічної кваліфікації (бакалавр, магістр, кандидат і доктор наук). Незалежно від рівня отриманої академічної кваліфікації, наразі випускник ВНЗ бере участь у проведенні наукових досліджень, кінцевим результатом яких є дипломна або магістерська робота чи дисертації на здобуття наукового ступеня, що вказує на тісний зв'язок навчальної та наукової роботи. Крім того, співробітники університету виконують різні НДР за договірними тематиками. Вони фактично виступають виконавцями замовлень зовнішніх для ВНЗ юридичних осіб, наразі тих, хто не є безпосереднього відношення до навчального процесу, проте які дають можливість підтримувати на певному рівні матеріальну базу основної структурної одиниці навчального закладу – кафедри.

Реформування вищої освіти з тенденцією до зменшення кількості ВНЗ на тлі становлення української державності у надкороткий період існування незалежності сприяло створенню цілої низки проблем, з-поміж яких одне з провідних місць займає сфера організації НДР на базі ВНЗ.

Однією з основних проблем функціонування кожного підрозділу, зокрема дослідницького сегменту роботи ВНЗ, є організаційна проблема, що

тісно переплітається з фінансовим недопостачанням практично кожного навчального закладу. Проте у нормативних і законодавчих актах різного рівня відсутні бодай якісь вказівки стосовно реформування НДР у ВНЗ. Необхідно зауважити, що результати будь-якої праці визначаються двома видами діяльності: не лише творчої або продуктивної, але й адміністративної або управлінської.

Ми наразі керуємося переважно Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» із наступними поправками і «Положенням про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації» [1, 3]. Проте обидва документи не містять жодних вказівок щодо реформування НДР. По суті, виконання НДР у багатьох ВНЗ є своєрідним «хобі», хоча у статті 16 вказаного вище Закону йдеться, що: «Наукова і науково-технічна діяльність являються невід'ємною складовою навчального процесу вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації». Навіть не будучи юристом, відчувається досить плутане і куце формулювання статті 16, як основоположної для організації НДР у вузах. У даному «Положенні про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації» наведені також принципи фінансування НДР в Україні. У відповідності з ними, НДР у ВНЗ є абсолютно залежною від вкрай незначного «освітянського» бюджету. Крім того, для повноцінного отримання фінансових ресурсів від продажу продуктів інтелектуальної власності у нашій державі відсутня злагоджена система менеджерів або промоутерів, які представляють вітчизняний науковий продукт на внутрішньому й, тим більше, зовнішньому ринках. У Законі про НДР ми знаходимо ще більші протиріччя. Так, на бюджетне фінансування всієї НДР (за винятком військово-промислового комплексу) в Україні відводиться лише 1,7% валового внутрішнього продукту, які необхідно поділити між численними статтями витрат.

Необхідно відмітити, що наразі у державі оформився напрям реформування вищої освіти,

що на тлі недостатнього фінансування має вже певну нормативно-правову основу в поєднанні з публічним, тобто соціальним резонансом. НДР, як «невід'ємна складова» вищої освіти, визначилася такою сферою діяльності, яка не лише позбавлена оформлених джерел фінансування, але не має навіть власної нормативно-правової бази для реалізації організаційної реформи (одночасно з реформою вищої освіти, що триває вже кілька років). Наведені чинники сприяють виникненню вищевказаних проблем, вирішити які можна лише на державному рівні.

Ігнорування організаційної та фінансової проблем НДР призводить до ще глибшої – кадрової проблеми, що може мати такі негативні наслідки, як відтік кадрового потенціалу в інші (неаграрні) сфери внутрішньодержавного ринку й навіть, що найбільш небезпечно, – за кордон, а також неможливість виділити повноцінний час, необхідний для проведення наукових розробок співробітниками вузів. Такий стан зумовлений компенсуванням недостатності фінансування як шляхом збільшення контингенту студентів, так і необхідністю посилення інших видів діяльності науково-педагогічних кадрів.

На тлі організаційних і фінансових проблем державного рівня мають місце проблеми внутрішньовузівського масштабу. На даному етапі наукова діяльність у ВНЗ регламентується за наступними видами, затвердженими Наказом МОН України від 07 серпня 2002 р. № 450 [2]:

1. Виконання планових наукових досліджень із звітністю в таких формах (плановими є наукові дослідження, що включені до тематичних планів науково-дослідних робіт вищого навчального закладу, кафедри та наукових, науково-технічних програм): науково-технічний звіт; дисертація (докторська, кандидатська); монографія; підручник, навчальний посібник, словник, довідник; наукова стаття в журналах, реферованих виданнях, інших виданнях; заявка на видачу охоронних документів; тези доповіді на конференціях, симпозиумах, семінарах (міжнародних,

вітчизняних, інших).

2. Рецензування монографій, підручників, навчальних посібників, словників, довідників, дисертацій, авторефератів, наукових статей, наукових проектів, тематичних планів тощо.

3. Доопрацювання для перевидання монографій, підручників, навчальних посібників, словників, довідників.

4. Керівництво науковою роботою студентів із підготовкою наукової статті, заявки на видачу охоронних документів, роботи на конкурс, доповіді на конференцію.

Отже, головний напрям наукової діяльності у ВНЗ формують дослідження, що включені до тематичного плану НДР. На період реформ, особливо для ВНЗ науково-навчального спрямування, необхідно зберігати затверджену тематику НДР, з необхідним корегуванням і з урахуванням поділу тем як на обов'язкові для виконання всіма співробітниками кафедр із метою отримання фінансів за кінцевий інтелектуальний продукт, так і на ті, що сприяють подальшому науковому пошуку на перспективу, мають базове й теоретичне значення, визначаючись ініціативними.

Необхідно виділити третю групу наукових тем, які розробляються за держбюджетним або госпдоговірним фінансуванням, а також іншими видами угод. Такого типу теми, як правило, в даний час розробляють співробітники всередині однієї кафедри; термін їх виконання не перевищує 1-3 років. Результатом їх є конкретний інтелектуальний продукт, визначений замовником. Проте виконавець за наявності перспектив досліджень може продовжити подальшу роботу в цьому напрямі (звичайно, за згодою замовника), розширивши її масштаби.

Вважаємо, що така структуризація наукових тем сприятиме певному розв'язанню вказаних вище проблем, але без цілеспрямованої державної підтримки не створить належних умов для розвитку повноцінних наукових досягнень у сфері вищої школи.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» // №1977-ХІІ від 13.12.1991 р. [режим ел. доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/2737].
2. Збірник нормативно-правових документів з питань вищої освіти / Уклад. Т.Д. Іщенко, Н.А. Демешкант, Л.Л. Білан, М.П. Хоменко. – К.: Аграрна

освіта, 2006. – 365 с.

3. «Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III і IV рівнів акредитації» // Наказ МОН України № 422, від 01.06.2006г. [режим ел. доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/2737].